

2. *Ланін Є. В.* Економічний потенціал підприємства: Монографія. — Суми: ІТД «Університетська книга», 2002. — 310 с.

3. Методические аспекты исследования региональной экономики: Монография / под ред. проф. Зиновьева Ф.В. и Реутова В.Е. — Симферополь: Таврия, 2005. — 160 с.

4. *Петкова Л. О.* Економічне зростання в Україні: регіональний вимір / Л. О. Петкова. — Черкаси: ЧДТУ, 2009. — 271 с.

5. *Петухов Н. А.* Факторы экономического роста регионов: регрессионно-кластерный анализ: Научная монография / Н. А. Петухов, М. Ю. Архипова, Р. М. Нижегородцев. — Х.: ФЛП Александрова К.М.; ИД «ИНЖЭК», 2009. — 416 с.

6. *Петров К. Э.* Компараторная идентификация модели формирования индекса устойчивого развития / К.Э. Петров // Системні дослідження та інформаційні технології. — 2009. — № 1. — С. 37—46.

7. *Прокопович-Павлюк І. В.* Розробка методології побудови багатовимірного критерію оцінки конкурентоспроможності регіону / І. В. Прокопович-Павлюк // Регіональна економіка. — 2009. — № 3. — С. 52—58.

8. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу. О. М. Тищенко. — К.: Внту, 2004. — 350 с.

9. *Уманець Т. В.* Регіональний економічний розвиток України: теоретичні основи управління, інтегральна оцінка, діагностика: [Монографія] / Уманець Т.В. — Донецьк: ВІК2, 2007. — 340 с.

Стаття подана до редакції 17.10.2011

УДК 336.14:352

М. М. Черновська, викл. кафедри фінансів,
ПВНЗ «Західноукраїнський
економіко-правничий університет»

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ В СТРУКТУРІ ДОХОДІВ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів в Україні, зокрема, здійснено аналіз податкових надходжень у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів протягом останніх років.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: місцеві бюджети, податкові надходження, фінансові ресурси, місцеве самоврядування, доходи місцевих бюджетів, бюджетна система, загальний та спеціальний фонд місцевих бюджетів, місцеві податки і збори.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты формирования доходов местных бюджетов в Украине, в частности, осуществлен анализ налоговых поступлений в структуре доходов общего фонда местных бюджетов в течение последних лет.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: местные бюджеты, налоговые поступления, финансовые ресурсы, местное самоуправление, доходы местных бюджетов, бюджетная система, общий и специальный фонд местных бюджетов, местные налоги и сборы.

ANNOTATION: In the article the theoretical and practical aspects of forming of profits of local budgets are considered in Ukraine, in particular, the analysis of tax receipts is carried out in the structure of earnings of general fund of local budgets during the last years.

KEYWORDS: local budgets, tax receipts, financial resources, local self-government, profits of local budgets, budgetary system, general and special fund of local budgets, community charges and collections.

Постановка проблеми. Важливою передумовою побудови та стабільного розвитку демократичної держави є самостійність і фінансова незалежність органів місцевого самоврядування, а саме можливість самостійного вирішення питань комплексного фінансового забезпечення економічного і соціального розвитку окремої адміністративно-територіальної одиниці. Практичне втілення самостійності кожного місцевого бюджету безпосередньо залежить від того, як формується його дохідна частина.

Фінансово-економічні відносини органів місцевого самоврядування, що виникають в результаті акумулювання коштів до місцевих бюджетів, потребують ретельного дослідження з метою забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Місцеві бюджети являються потужним інструментом економічного та соціального розвитку країни та перебувають у центрі уваги багатьох науковців. Теоретичним підґрунтям дослідження є наукові здобутки вітчизняних учених, зокрема, О. Василюка, В. Кравченка, О. Кириленко, В. Зайчикової, І. Луїної, К. Павлюк, Ц. Огня, С. Слухача та інших дослідників місцевих бюджетів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів формування доходів місцевих бюджетів в Україні, зокрема, аналіз податкових надходжень у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів протягом останніх років.

Виклад основного матеріалу. Місцеві бюджети є ваговою складовою бюджетної системи країни, а зміна умов їх формування і виконання може суттєво позначитися на збалансованості бюджетної системи, фінансовій безпеці країни в цілому.

Згідно зі статтею 1 Бюджетного кодексу України, місцевими бюджетами визнаються бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування.

Місцевий бюджет, відповідно до статті 63 Бюджетного кодексу України, містить у собі надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету.

У статті 1 Бюджетного кодексу України також зазначено, що доходами бюджету є усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Доходи всіх ланок бюджетної системи відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку суспільства. Централізація частини валового внутрішнього продукту і фінансових ресурсів держави у бюджетах різних рівнів дає можливість проводити єдину фінансову політику, забезпечувати перерозподіл коштів на користь пріоритетних галузей економіки, задовольняти приблизно на однаковому рівні потреби соціальної сфери та ін.

За даними Державного казначейства України, у 2009 році до доходної частини місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) загального та спеціального фондів разом надійшло 71,0 млрд грн, що на 3,8 % або на 2,8 млрд менше, ніж відповідний показник 2008 року. Рівень виконання річного плану доходів, затвердженого місцевими радами на 2009 рік, склав 90,7 %, у 2008 році — 97,8 %.

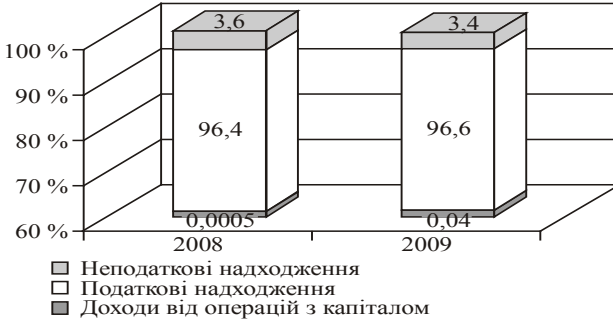
Нині маємо невідповідність обсягів доходів місцевих бюджетів і реальних потреб у фінансуванні поточних видатків. Через недостатню ресурсну базу місцеві бюджети не в змозі повною мірою профінансувати потреби розвитку територій. Варто зазначити, що розрахунок виконання цих потреб здійснюють за певними нормативами.

Надходження до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у 2009 році склали 59,6 млрд грн, що становить 90,6 % річного плану, затвердженого місцевими радами.

У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів порівняно з попередніми роками суттєвих змін не відбулося (діаграма 1).

Діаграма 1

Структура загального фонду місцевих бюджетів
за 2008–2009 роки

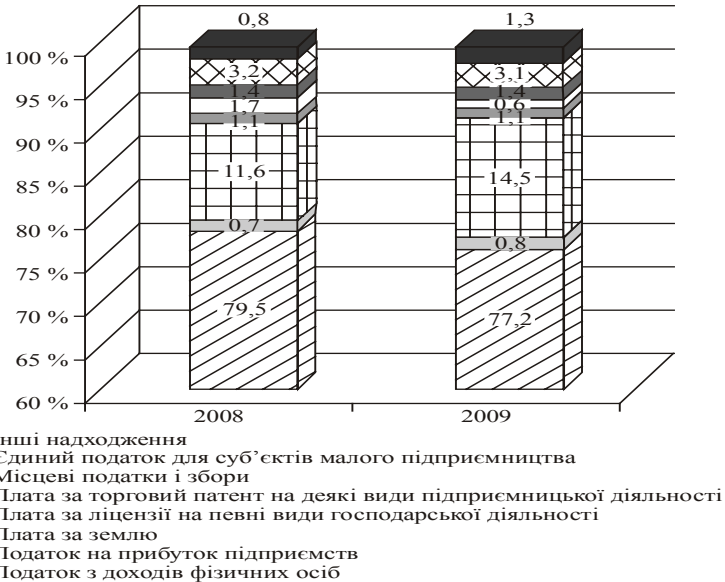

У 2009 році у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) 96,6 % належить податковим надходженням, обсяг яких за рік склав 57,6 млрд грн, що на 0,2 % менше, ніж аналогічний показник 2008 року.

Основні зміни у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів в 2009 році — це зменшення питомої ваги податку з доходів фізичних осіб до 77,2 %, у 2008 році його частка становила 79,5 %, та зростання частки плати за землю з 11,6 % до 14,5 % (діаграма 2).

Діаграма 2

Структура податкових надходжень до загального фонду
місцевих бюджетів у 2008–2009 роках

Податок з доходів фізичних осіб продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів. При цьому номінальні надходження цього податку за 2009 рік склали 44,5 млрд грн, що на 1,4 млрд грн менше, ніж показник попереднього року.

У розрізі регіонів України, як і в минулих періодах, найбільший обсяг надходжень податку з доходів фізичних осіб спостерігався у м. Києві — 9,4 млрд грн (21,1 % від загального обсягу надходжень цього податку), Донецький — 5,0 млрд грн (11,2 %), Дніпропетровський — 3,7 млрд грн (8,4 %) та Харківській — 2,5 млрд грн (5,6 %) областях. Тимчасом найбільше скорочення обсягів номінальних надходжень цього податку зафіксовано у м. Києві — 478,4 млн грн та в Донецькій області — 272,2 млн грн.

Найменший обсяг надходжень податку з доходів фізичних осіб має місце до бюджетів м. Севастополь — 428,9 млн грн (1,0 %) та Чернівецької області — 443,1 млн грн (1,0 %).

Динаміка надходжень податку з доходів фізичних осіб за 2008—2009 роки відображена на діаграмі 3.

Діаграма 3

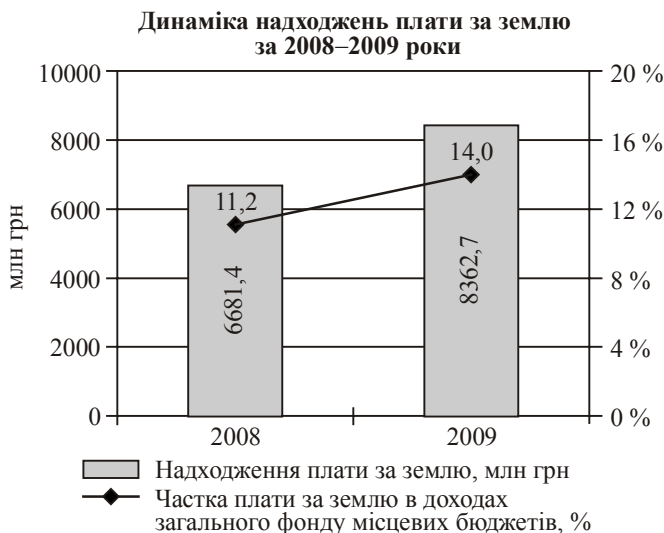

Другим за обсягом джерелом надходжень доходів до місцевих бюджетів традиційно є плата за землю. За 2009 рік до місцевих бюджетів надійшло 8,4 млрд грн від справляння цього податку, що на 25,2 % більше, ніж відповідний показник попереднього року.

Протягом 2009 року спостерігалось продовження цієї тенденції, а також подальше зростання питомої ваги плати за землю у

доходах загального фонду місцевих бюджетів до 14,0 % (діаграма 4). На це, зокрема, вплинуло введення обмежень щодо надання пільг з плати за землю, скасування низки пільг для певних платників та збільшення ставки земельного податку для окремих земельних ділянок, що були здійснені у 2008 році.

Діаграма 4

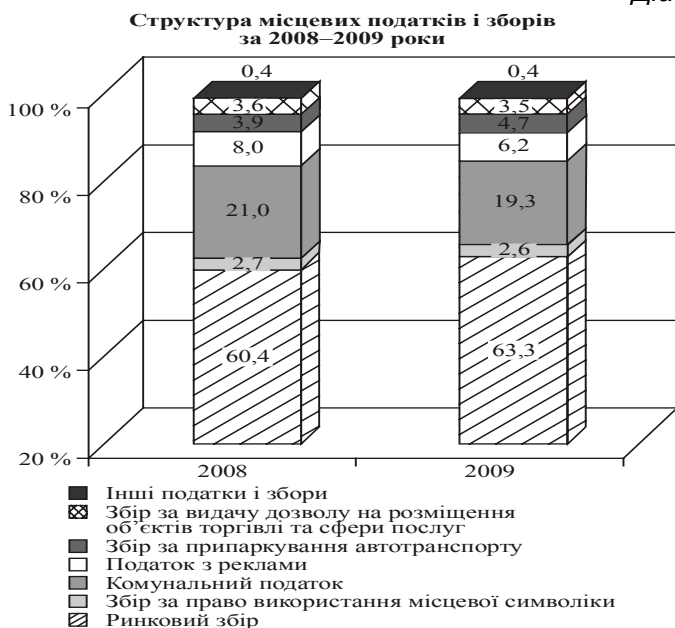

У 2009 році до місцевих бюджетів надійшло 1,8 млн грн єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва, що на 4,8 % менше, ніж обсяги надходжень за минулий рік.

Надходження місцевих податків і зборів за аналізований період склали 808,6 млн грн, що на 1,4 % менше, ніж у 2008 році. Їх частка у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів продовжила демонструвати спадну тенденцію і склала лише 1,3 %. Нині перелік місцевих податків і зборів представлено Податковим кодексом України, який набрав чинності з 1 січня 2011 року і включає єдиний податок та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (набирає чинності з 1 січня 2012 року) та три місцевих збори (збір за місця для паркування транспортних засобів, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності та туристичний збір). Раніше перелік місцевих податків і зборів було закріплено в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування» та Декреті Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори».

Структура місцевих податків і зборів не зазнала значних змін (діаграма 5). Варто відмітити зростання до 63,3 % частки ринкового збору в усіх місцевих податках і зборах. Номінальні надходження зросли на 3,4 % і станом на 01 січня 2010 року становили 512,3 млн грн. Також, слід зазначити зменшення до 6,2 % пито-
мої ваги надходжень від податку з реклами, номінальні надхо-
дження якого становили 50,1 млн грн.

Діаграма 5

Зрозуміло, що місцеві податки і збори не мають суттєвого впливу на формування доходів місцевих бюджетів, а їх питома вага є однаково незначною в бюджетах різних рівнів. Місцеві податки та збори як власне джерело бюджетів місцевого самоврядування становлять лише 1—3 % від доходів місцевих бюджетів. Варто зазначити, що інститут місцевих податків і зборів є ключовим у сфері формування доходів місцевих органів влади у більшості розвинутих зарубіжних країнах.

Таким чином, здійснений аналіз податкових надходжень у доходах загального фонду місцевих бюджетів протягом 2008—2009 років показує, що якість структури цих надходжень є досить низькою, а стійкість їх дохідної бази — оманливою. Окрім того, слід підкреслити, що головним джерелом наповнення місцевого бюджету є загальнодержавні податки та офіційні трансферти.

Висновки. Зміцнення інституту місцевого самоврядування в Україні значною мірою залежить від того, чи будуть створені умови для фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, основу якої становлять місцеві бюджети. Серед цих умов варто відмітити підвищення впливу місцевих органів влади на формування місцевих бюджетів; підвищення стимулювання нарошування доходної частини місцевих бюджетів; створення можливостей для використання ринкових механізмів залучення додаткових коштів для розвитку територіальних громад. За результатами проведення реформ, децентралізація управління та передача повноважень на нижчий рівень повинна стати основою подальших демократичних перетворень в Україні.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 50 /50—51/. — Ст. 572.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року // Офіційний вісник України, 2010. — № 92. — Т. 1. — Ст. 3248.
3. Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування»: Закон України від 18 лютого 1997 року // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 16.
4. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету міністрів України від 20 травня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 30.
5. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308-р // Офіційний вісник України. — 2007. — № 38. — Ст. 1526.
6. Статистичний щорічник України за 2009 рік [за ред. О. Г. Осауленка] — Держаний комітет статистики. — К.: 2010 — 567 с.
7. Офіційні показники економічного і соціального розвитку України [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.minfin.gov.ua
8. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2009 рік / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В., Самчинська І. В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. — К.: 2009. — 136 с.
9. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / [Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. — К.: — 2010. — 320 с.
10. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. — 2006. — № 4. — С. 24—37.
11. Слухай С. В., Гончаренко О. В. Удосконалення доходів місцевих бюджетів в Україні // Фінанси України, 2007. — № 8. — С. 63—72.
12. Огонь Ц. Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації // Фінанси України. — 2006. — № 5. — С. 3—11.

Стаття подана до редакції 18.10.2011